

NOSALTRES NO SOM D'EIXE MON

A José i Josu, trenta-dos anys després

Del gener de 1970 al gener de 1974 vaig escriure una mena de novel·la sobre dos joves treballadors —un de comunista, Josu; un de cristià, José— que finalment no va veure la llum. L'editorial Nova Terra no estava convençuda i va tornar-me-la. Tenia raó: era un llibre mal acabat. Jo havia gravades en un magnetòfon una sèrie de converses amb aquells dos nois i les havia transcrites. Ells havien explicat amb molta sinceritat, sense embuts, les seves vides. Entremig, però, jo havia col·locat fragments d'articles i de llibres que pretenien donar més explicacions als lectors. L'escriptora Teresa Pàmies va tenir la paciència de llegir-se l'original i em va assenyalar l'error d'aquestes *morcillas* que pretesament volien donar-li gruix; el millor, deia, eren els testimonis de Josu i de José.

Josu vivia al Poblenou i José a Badalona, però treballava al camí de la Verneda, a quatre passes de la Casa de la Vila. Quan vam planificar aquest número d'*Icària* dedicat al món obrer, vaig pensar que pagava la pena recuperar les vides de dos joves treballadors que ja són història, tal qual, com ells me les van explicar, respectant fins i tot l'idioma: el de Josu era el català; el de José, el castellà. El títol era un dels dos que vaig proposar per al llibre: la frase de la cançó de Raimon n'era un; "En las mismas barbas del burgués", un poema obrer del segle XIX, n'era l'altre.

Els orígens

Cap dels dos nois no va néixer a Catalunya. Tanmateix, Josu es va integrar més de pressa que no ho va fer José. El primer procedia del País Basc, el segon d'Andalusia.

José: «Yo nací en 1948 en Aguilar de la Frontera, un pueblo de Córdoba. Tiene 13.000 habitantes, la mayor parte de los cuales vive o vivía del campo. Allí hay aceitunas, se vendimia, hay trigo... Hay poca industria, una fábrica de jabones que se llama Carbonell y Cía. —algún catalán que debió de ir por allí— y otras empresas que producen aceite y vino. De los doce meses del año se trabajan ocho, los otros no hay faena. Que yo sepa, usureros no hay. La gente procura ahorrar cuando no se trabaja, pero, claro, es difícil. Han *emigrao* familias enteras, y generalmente no se vuelve. Si acaso por vacaciones.

»Cuando era el tiempo de la trilla, iba con siete años a ayudar. También me tocaba recoger aceitunas o cortar los sarmientos de la vid en otras épocas. Así fue que, al llegar a Barcelona tres años más tarde, casi no sabía leer, y de escribir solo lo que había aprendido en el colegio en los tres meses que no se hacía nada en el campo.»

Josu: «A *aità* (el pare) el van agafar el 1951, l'any que vaig néixer. Es trobava a França refugiat perquè sospitaven que estava relacionat amb el Partit Socialista, però va voler venir en saber que jo havia nascut. I Bermeo és un poble i tothom es coneix. Total, que el van enxampar.

»Quan va sortir de la presó em va ensenyar a parlar en basc i en francès. El castellà el vaig aprendre al carrer. Al poble les coses no ens anaven gens bé. La mare va insistir que hàviem de provar sort a Barcelona, on una germana seva estava casada amb l'amo d'un taller de camiseria. El pare va acabar per cedir, i vam venir quan jo tenia vuit anys. El meu oncle li va trobar feina en un taller de cotxes, ja que a *aità* se li donava bé la mecànica.

»Els meus oncles ens van deixar un pis i vam començar una nova vida. Tanmateix, va durar poc. El pare va patir un atac al cor i va morir. La guerra, primer, l'exili i la presó, després, havien minat la seva salut. La mare va haver de posar-se a treballar fent camises. Anava molt cansada, però era una dona animosa i no se li notava. Els oncles em van pagar els estudis de batxillerat, però no van fer el mateix amb la universitat. Calia, doncs, posar-se a treballar.»

José: «El primero en ir a Barcelona fue mi padre, para buscar la vivienda y tal, y al cabo de un año y medio avisó de que ya podíamos ir mi madre, mis dos hermanas, mi otro hermano y yo. El tren en que dejamos Andalucía parecía un festival, porque nunca habíamos comido como en aquel viaje. Sobre todo mi hermano, que se zampó todos los chorizos que llevábamos en la cesta.

»Al llegar a Barcelona nosotros creíamos que era una ciudad muy grande e iluminada, y al entrar el tren en la estación de Francia solo veíamos paredes oscuras. Era de noche y no veíamos nada. Yo debía tener entonces unos diez años. Mi padre nos esperaba y cogimos un taxi. La calle de Badalona donde se encontraba la casa no estaba asfaltada y además era muy empinada; total, que el taxista no quiso subir. Mi padre se enfadó, pero no consiguió nada.

Subimos un terraplén cargados con todos los bultos. Me quedó *grabao* cuando mi madre dejó las maletas y miró el techo como diciendo “ya hemos *llegao*”. Llenó un jarro de agua, le echó sal y lo vertió en la calle. Es una superstición andaluza.

»Los dos años primeros fueron los más difíciles. Mi padre trabajaba en la construcción con un prestamista y ganaba unas 750 pesetas cada quince días. Mi madre se puso a hacer faenas. Nosotros nos quedábamos solos en casa. Mi hermana la Rosario, con sólo nueve años, era la que hacía el *guisao* cada día. A veces se le quemaban los garbanzos o el cocido... Mi madre se cabreaba porque llegaba reventada y tenía finalmente que arreglar la cena.»

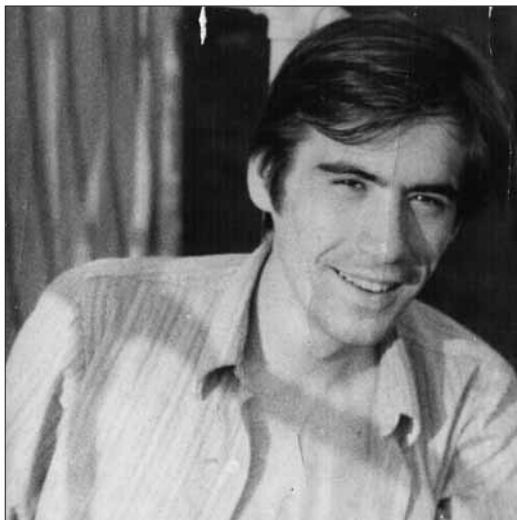
Els primers treballs

Arribava un dia que els adolescents havien de deixar d'estudiar i posar-se a treballar perquè a les llars obreres o de classe mitjana baixa, que eren semblants, calia un altre salari, per més petit que fos.

Josu: «Va ser mitjançant els idiomes que sabia — francès i també alemany — que la mare i jo vam orientar la recerca de la meva primera feina. I així en vaig trobar una de grum a un hotel de Segur de Calafell. Era un hotel de primera que tenia a prop una plaça de braus desmuntable. Disposava de piscina, serveis d'equitació i una bòite. Molt *pijales* tot.

»El primer mes vaig passar-m'ho bé. La feina durava vuit hores, i després me n'anava a la platja o agafava una bicicleta de l'hotel i feia un passeig pel poble. Cobrava mil pessetes al mes, un sou miserable, però després hi havia les propines i finalment me'n treia unes 3.000, com els altres grums. I com que el menjar i l'habitació no em costaven res... Dormíem dos nois a cada llitera. L'espai era, doncs, reduït.

»El segon mes, la direcció va començar a rumiar com podia treure'ns més profit. Si el torn ens queia quan la gent feia la migdiada o en algun altre moment fluix, ens va demanar que netegéssim els vidres o freguéssim el terra. Al principi vam haver de dir que sí, però amb el temps sovint les feines noves no les podíem acabar amb les vuit hores, i ens van exigir que les féssim igualment, tot i que treballéssim més temps. Quan vam protestar, van dir que les propines eren com un sobresou, i que no ens podíem queixar. Era una explotació repugnant. I vam decidir anar a la vaga.

Josu Gondra, 1976

»Vam triar un bon moment: era el migdia i arribaven a l'hotel uns autocars d'Alemanya i, al mateix temps, tornaven de la platja molts clients. També hi coincidien alguns que ja baixaven per dinar. No hi havia cap grum. Els ascensors no funcionaven i ningú no recollia els nous equipatges.

»El cap de personal es va posar histèric. El caos va durar unes quantes hores, fins que vaig tenir la mala sort que el primer grum que van enxampar vaig ser jo. Em van agafar d'una orella i em van dur al despatx del director. Volien que signés una sanció de 300 pessetes, però els vaig contestar que no era una cosa meua, sinó de tots els grums i que les nostres reivindicacions ja les sabien, i amb un llapis vaig guixar el paper de la sanció. No em van hostiar per mil·límetres, però em van fer fora de l'hotel.

»Ara veig com n'èrem, d'innocents: uns vaguistes que s'amagaven. Però és que teníem entre catorze i quinze anys. Entre els tres torns érem uns 30 grums. El segon dia de la vaga estàvem desmoralitzats. La temporada estava avançada i no trobaríem feina, deien. Van tornar tots a la feina, però jo vaig anar al carrer.»

José: «A los catorce años entré en una fundición. Hasta ese momento había estudiado Formación Profesional. Lo primero que me encargaron fue barrer y recoger las cagadas del perro. Luego limpiaba y hacía recados, pero aprender aprendíamos poco los aprendices. Total, que solo estuve un mes.

»Como vi que faltaban *cuartos* en casa, me metí en lo primero que salió, en una fábrica de paraguas. Allí se trabajaba en serie: unos una cosa y otros, otra. A mí me dieron a montar las varillas, y tardé media hora en aprender aquello. Tampoco duró mucho aquella faena y encontré otra en una imprenta, pero era muy monótona. Total, que una tarde, sentado en la puerta de casa, pasó un compañero con el que tenía buena relación y me dijo que si quería ir a su taller, que buscaban gente y

pagaban unas 400 pesetas semanales. Aquella misma tarde me presenté con el mono bajo el brazo.

»Era un taller de matricería. Al poco tiempo me di cuenta de que no sabía afilar una broca, ni manejar la limadora, ni distinguir algunas herramientas básicas. Y esas eran cosas elementales para un ajustador. Los demás se cachondeaban, y más porque había presumido de haber estudiado en una escuela de formación profesional.

»Más que un taller, aquello era una gran habitación en la que habían metido máquinas. En total, éramos nueve, todos jóvenes y solteros. Esto, y el hecho de que los jefes eran bastante de la broma, facilitaba un clima familiar. Al mediodía, durante la hora del descanso, después de comer — la mayoría nos quedábamos en el taller porque vivíamos lejos—, jugábamos a fútbol. Durante los veinte meses que estuve allí, conseguí dominar las herramientas. Como dependíamos de los pedidos de empresas grandes, siempre estaban reclamando que nos quedásemos a hacer horas sin cobrarlas como extras. Al final me cansé y me fui.»

El primer sexe

Josu: «Una cosa que em va resultar desagradable van ser algunes nits a l'habitació de l'hotel. Hi havia nois que es dedicaven obertament a pràctiques homosexuals entre ells, i sortí en vaig tenir que el més gran de tots nosaltres, que es deia Diògenes, que ja començava a sortir amb noies, hi estava en contra. Al seu voltant, els qui no volíem "provar allò" vam formar un grup, i hi va haver algun moment de tibantor, amb alguna bofetada i tot, perquè algú dels "iniciats" va intentar violar algú dels "virginals". En aquell temps vaig tenir el meu primer *lique*. Vaig sortir amb una noia anglesa primeta, no gaire maca, que passejava sola perquè s'avorria a les festes de l'hotel. Ens agafàvem de la mà i ens vam fer algun petonet, però res més.

»La veritat és que, com que no sóc un nen maco, sempre em va costar lligar amb alguna noia. Per a mi, la palla no era un descàrrec de la tensió sexual. Al contrari, patia complex de culpa, no sé ben bé per què. A més a més, m'havia apuntat a un club ciclista i em van inculcar idees de continència per no perdre forces...»

José: «Mi mejor amigo en el pueblo era un chaval huérfano. Vivía con una tía, pero de hecho estaba solo. Él era mayor que yo, debería tener

trece años y yo nueve. Aparte de ir por ahí juntos, fue con él con quién me masturbé por primera vez. Nos metíamos los dos en un cuartucho sin que nadie nos viera y nos la pelábamos. No volví a verlo nunca más desde que me marché a Barcelona.

»Una vez aquí, mi mejor amigo de adolescente fue Manolo. Yo era muy puritano con las chicas; él, todo lo contrario. A los catorce años había ligado con una chavala en un cine y a la salida le había metido un polvo en un descampado. Manolo era muy listo; había pasado por la Prote porque hubo un tiempo en que su madre no sabía qué hacer con él, pero cuando salió su tío le encontró un buen trabajo. Con Manolo nos lo explicábamos todo acerca de las chavalas, y por eso me acomplejaba, ya que él decía que había que aprovechar los planes que salían. Me explicaba que con los dieciséis años que tenía había follado ya quince veces, mientras que yo aún no me había estrenado.

»Yo soy caliente. A pesar de mi ingenuidad, cuando en un autobús una chica tiene la falda subida y se le ven los muslos, o va muy lleno y al quedar todos *apretuajos* hay alguna chavala que me aplasta los pechos contra la espalda, enseguida se me empina. Además, soy de los que me masturbo con facilidad.

»Pronto me enamoré de una chica, pero ella no me correspondía, o no tenía claro si yo le interesaba o no. Y empezaron las angustias...»

Avançar a la vida

Els dos, Josu i José, ensopegaven amb una realitat: no acabaven de trobar una feina atractiva que els satisfés.

Josu: «Després d'una feina en una oficina de patents primer, i més tard en una urbanitzadora, vaig acabar entrant al taller de camiseria dels meus oncles. Vaig aprofitar per treure'm les assignatures que arrossegava per poder acabar el batxillerat. Però com que la feina a casa dels parents no m'engrescava gaire, vaig marxar a una editorial, gràcies a un amic que em va dir que buscaven gent. La major part dels qui hi treballaven tenien un contracte eventual, i als sis mesos els feien fora. Després tornaven a readmetre'ls, però sense cap dret d'antiguitat. I tornava la roda.

»Tanmateix, alguns de més experimentats van convocar una assemblea quan s'acostava un altre temps d'acomiadaments. Es va decidir anar a

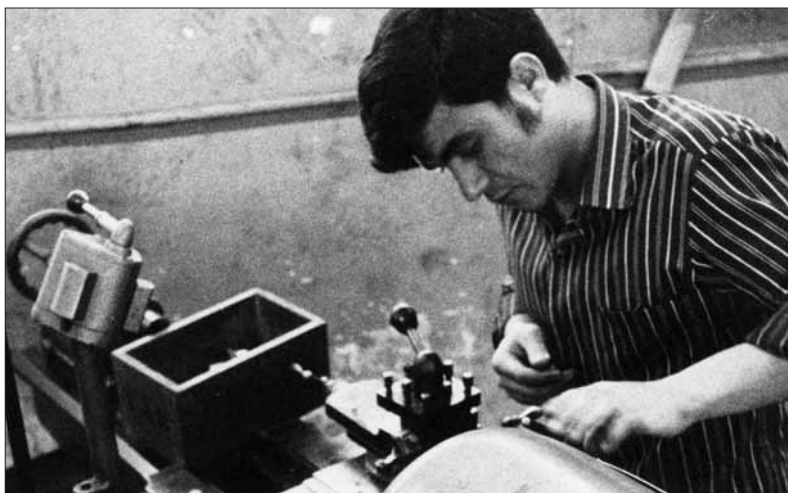
denunciar el fet, però que abans es comunicaria a l'empresa. L'empresa va reaccionar apujant el preu per hora treballada, de 25 a 35 pessetes. La joia, però, va durar poc. Van acomiadar uns altres que no s'havien bellugat i els qui els arribà el moment de vèncer el contracte. Tanmateix, entre els qui ens vam quedar regnava la solidaritat. Com que temien que presentéssim més batalla, van apujar l'hora a 50 pessetes, el doble del que es pagava un any enrere, quan jo vaig entrar.

»Com a experiència laboral, va ser d'una importància decisiva per a mi, i apassionant des d'un punt de vista personal. A més a més, vaig lligar amb tres companyes, ja que bona part de treballadors eren dones. Fins i tot es va crear una comissió obrera d'arts gràfiques. Ens vam engrescar més i vam fer algunes aturades parcials per reivindicar altres millores. Algú ens deuria denunciar. Total, que van detenir cinc treballadors, un d'ells jo, que vaig acabar per passar deu mesos a la presó.»

José: «Las empresas pequeñas no me convencían. Así que me presenté a una convocatoria de la Hispano Olivetti, que buscaba personal. Nos fueron llamando uno a uno, y unos se quedaban y otros no. A mí me dijeron que haría una prueba antes de decidir si me aceptaban. La pasé y me dieron faena como oficial de tercera. Ganaba 1.250 pesetas a la semana. Pero no acababa de cuajar allí dentro, aún no sé por qué. Y al cabo de seis meses me despidieron. Total, que busqué faena de nuevo en otro taller de matricería. Cuando dije que tenía diecinueve años, dijeron que tenían que pensarlo, que "dentro de cuatro días te irás a la mili".

»Me cogieron y cuando fui a buscar el salario me encontré con que pagaban 800 pesetas semanales. Yo encontré que era poco y hablamos; total, que a la semana siguiente me pagaron mil, que tampoco era mucho, pero acepté porque se atravesaba una época de escasez de trabajo. Aunque eran 250 pesetas menos que en la Olivetti, en casa no me dijeron nada.

»En el taller había mucha faena y poca gente. Total, que era frecuente que alguna que otra noche nos hubiésemos de quedar a sacárnosla de encima, y a veces nos daban las doce trabajando. Yo me quedaba pero, poco a poco, me fui poniendo en mi sitio, en el nivel de obrero con conciencia de clase, y hubo veces en que eché las ocho horas y nada más, y una vez me llamó el jefe y me echó una

José Prieto García

bronca: "¿Por qué pliega usted cuando le da la gana?" Y yo le contesté que con las ocho horas había más que suficiente. "¿De dónde ha sacado esto?" "Pues de que así se hace en todo el mundo. Es una ley internacional..." Y entonces se exaltó: "A la mierda lo internacional, porque yo esto me lo paso por los cojones." No le contesté, pero le dije que a partir de entonces le avisaría cuando *plegara* a las seis, que era la hora oficial de salida. A partir de ese momento fui la oveja negra del taller. Los más jóvenes estaban de acuerdo conmigo, pero los casados o a punto de casarse eran más conformistas, porque tenían letras del piso y tal que pagar, y les convenía hacer aquellas horas extras. Yo había ingresado ya en la JOC y esto me marcaba.»

Josu: «Quan vaig entrar a la presó, jo ja militava al PSUC.»

La militància

Tenien tots dos, si fa no fa, la mateixa edat quan van decidir que calia militar, José a la Joventut Obrera Cristiana (JOC) i Josu al Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC). Hi havia una diferència important: militar a la JOC no era clandestí, però sí que ho era militar dins d'un partit polític durant el franquisme.

Josu: «La meva mare no em va dir res sobre que deixés la política. Com a màxim em deia que vigilé la salut, i tenia raó perquè jo era fràgil. També em deia que no em cremés i que vigilé els estudis. També la preocupava que algunes nits dormís, per raons de seguretat, fora de casa. Jo ja havia estat detingut i, per tant, tenia antecedents. A sobre, tenia la primera *nòvia* i s'havia fet del PCI, o sia, que sempre estàvem discutint. Ni les relacions sexuals salvaven les diferències... Això sí, amb ella vaig aprendre que per anar-se'n al llit amb una noia no passava res i que en un dia o dos un aprenia a fer el que cal.»

José: «Si luchó, una de las razones que me hacen encontrar el sentido a esa lucha, a esta vida, a este

Dios, es la historia de mi familia, todo lo que nos ha *pasao*. Ya sé que no es nada del otro mundo, que a muchos les ha ocurrido otro tanto o peor, pero sé que ha influido en mis motivos.

»Durante un tiempo acudí a reuniones de Comisiones Obreras, pero acabé dejándolas porque no tenía tiempo para todo, y creí entonces que me convenía más la JOC, ya que iba más con mi manera de pensar. Mi línea es muy sencilla y quizás poco comprometida: consiste en estar al lado de la gente corriente. Casi casi repudio a aquellos intelectuales que siempre están teorizando sobre los obreros pero que en el fondo conocen muy poco cómo viven estos realmente.

»Para estar al servicio de los demás, hay que partir del mismo trabajo que uno realiza. Yo me apoyo en la gente del taller. De verdad. Y es que una estructura sin respaldo de la base es solamente una teoría.»

El futur, el català, altres coses

Josu: «Tinc un embolic amb el meu obrerisme. Fins ara no sóc ni un bon mecànic ni un bon estudiant. Haig de posar fi a aquesta ambigüitat; el mal rau en el fet que mai no faig el que dic. Un comunista no pot ser mai una persona que sempre canvia d'opinió. A la feina o en l'estudi cal aplicar-se.

»Es viuen temps difícils, peròestic segur que tot acabarà canviant, i que arribarà una obertura democràtica. Sé també que la meua politització no em separarà de la gent que estimo. Em falta el factor temps, però en el fons sempre seré un home com els altres, un home de la massa.

»Aquesta terra, Catalunya, em va. I lògicament em va la seva llengua, que és la meua. Tanmateix, no fa gaire temps que vaig començar a llegir en català, primer un llibre de Gramsci, i després, un d'Espriu. I Déu sap que els meus fills parlaran català, em casi amb qui em casi. O no em casi.»

José: «A veces en el taller discutimos sobre todo. Un día lo hicimos sobre el catalán. Uno, que es madrileño, insistía en que en Cataluña se ha de hablar solo castellano, que es el idioma oficial, y yo le argumentaba que es una riqueza que en España haya cuatro idiomas, y le explicaba que era injusto que los niños catalanes no pudiesen aprender catalán en las escuelas. Uno, que es murciano, salió en mi defensa y dijo que sus hijos hablan en catalán y que está muy contento de que así sea.»

Josu: «El futur no és mai fàcil. Professionalment, procuraré tornar a tenir una ocupació estable. Per a la meua mare i per a la noia amb la qual surto ara, i que ja no és la del PCI. Procuraré millorar la salut; no tot és la política. Vull tornar a tenir temps lliure i anar a la muntanya o al cinema, les dues aficions que més m'agraden, amb els amics. També voldria dur la meua mare a algun viatge. Ser fill únic és complicat; sempre penses que no estàs prou al seu costat.»

José: «Si yo pudiese, cuando acabase la mili me gustaría entrar en una empresa grande o mediana, porque hay más posibilidades de que la gente tome conciencia de las cosas. Para un trabajador con conciencia de clase, militar en el movimiento obrero es una constante. En cuanto a la vida privada, me gustaría vivir sin mujer, o sea seguir suelto. La chica de la que me enamoré al final no me hizo caso.»

José se'n va anar a la *mili* i va tornar una mica com s'havia anat. Actualment, amb 58 anys, treballa a GEC-Alstom, que va absorbir La Maquinista. Continua vivint a Badalona. Es va casar i té dos fills adoptats: una noia, ja emancipada, i un noi. En el poc temps lliure li agrada fer escultures i jugar a futbol.

Josu ho va tenir més complicat. El van tornar a detenir i, com que estava tuberculós, el van dur a l'hospital. Va acabar fugint a Suècia i no va tornar fins tres anys i mig després, desenganyat de la política. Actualment, amb 56 anys, és funcionari de la Generalitat i viu a l'Eixample, està casat i té dos fills, com José. En el seu cas, l'emancipat és el noi i la que segueix a casa amb els pares és la filla.

El testimoni que, voluntàriament, van donar de la seva vida com a adolescents i com a joves treballadors agafa ara un valor nou: el de mostrar com era la gent inquieta del tardofranquisme.

JOSEP MARIA HUERTAS